

Heikki Ervasti

Työttömyys ja koettu hyvinvointi

Deprivaatioteorian, insentiiviteorian ja selviytymisnäkökulman vertailua¹

Työttömien elämäntilanteesta ja hyvinvoinnista on esitetty toisistaan vahvasti poikkeavia näkemyksiä. Yhtäältä on korostettu sitä, kuinka työttömyys alentaa voimakkaasti psyykkistä hyvinvointia. Tätä lähestymistapaa voidaan kutsua deprivaatioteoriaksi. Toisaalta on kuitenkin korostettu, että työttömyyteen ei yleensä liity mainittavia psyykkisiä tai psykososiaalisia ongelmia. On katsottu, että työttömien liian korkea hyvinvointi itse asiassa aiheuttaa vapaaehtoista työttömyyttä. Näkemystä työttömyyden vähäisistä vaikutuksista hyvinvointiin voidaan nimittää insentiiviteoriaksi.

Deprivaatioteorian mukaan työttömyyden myötä syntyy psykososiaalisia ja psyykkisiä ongelmia, koska työntekoon liittyvät latentit funktiot tai ominaisuudet jäävät pois. Teorian tunnetuimman edustajan Marie Jahodan (1982) mukaan ongelmat kärjistyvät, koska työ ei enää tarjoa työttömälle esimerkiksi tapaa järjestää ajankäyttöä, säännöllisiä yhteisiä kokemuksia ja pyrkimyksiä työtovereiden kanssa eikä henkilökohtaisen identiteetin rakennuspalikoita.

Insentiiviteorian näkökulmasta tarkasteltuna tilanne näyttää päinvastaiselta. Erityisesti työnetsintäteoriaan (Mortensen 1977; Layard ym. 1994) pohjautuen työttömyys nähdään mielellään työttömän vapaaehtoisena valintana. Monet ovat työttöminä siksi, että he ovat liiankin tyytyväisiä tilanteeseensa. Motivaatio hakeutua töihin on alhainen. Vahvana oletuksena työnetsintäteoriassa on se, että työttömyys riippuu eniten työnhakuaktiivisuudesta. Tästä seuraa loogisesti se,

että työttömien käyttäytymistä pitää ohjalla erilaisilla kannustimilla. Niin ikään loogisesti seuraa se, että työttömien olosuhteet eivät saa muodostua liian mukaviksi. Jos työttömyyden aikainen elämäntilanne on selvästi hankala, kannustaa tämä hakeutumaan työhön. Erityinen paino insentiiviteoriassa on työttömyysturvan mahdollisilla negatiivisilla kannustinvaikutuksilla (esim. Räisänen 2002).

Tämän artikkelin tavoitteena on testata empiirisesti edellä kuvailtua kahta teoriaa työttömyyden vaikutuksista yksilön subjektiivisesti kokemaan hyvinvointiin. Insentiiviteoria ja deprivatioteoria edustavat ääritulkintoja. Artikkelini argumentti onkin, että sellaisinaan kumpikaan tulkinnoista ei kuvaa työttömien elämäntilannetta oikein. Insentiiviteoria ei juurikaan saa tukea aikaisemmista empiirisistä analyyseistä. Deprivatioteoria puolestaan aliarvioi tärkeitä työttömyyteen liittyviä ongelmia, kuten erityisesti työttömien taloudellisia olosuhteita. Ääritulkintojen lisäksi onkin alettu kehittää kolmatta teoriaa työttömyyden psykososiaalisista vaikutuksista. Tätä kolmatta teoriaa voidaan kutsua selviytymisparadigmaksi (Ervasti 2002; Goul Andersen 2002; Halvorsen 1994; 1999). Selviytymisparadigman mukaan työttömyyteen liittyy toki vakavia ongelmia, mutta työttömyys ei aiheuta hyvinvoinnin alenemista deterministisesti ja välttämättömästi. Työttömien hyvinvointiin voidaan vaikuttaa yhteiskuntapolitiikan keinoin. Lisäksi useimmilla työttömillä on ainakin joitain voimavaroja selvittää tilanteestaan (ks. Fryer 1986). Olennaista selviytymisparadigmassa on, että työttömyys sinänsä ei välttämättä aiheuta voimakasta subjektiivisen hyvinvoinnin laskua. Työttömyyteen liittyy kuitenkin muita ongelmia, jotka toimivat välittävänä tekijöinä tai muuntavat työttömyyden vaikutuksia hyvinvointiin.

Artikkelini rakenne on seuraava: tarkastelen aluksi aikaisempia tutkimuksia työttömyyden ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. Näissä tutkimuksissa on selvitetty erilaisten taustamuuttujien vaikutuksia hyvinvointiin työttömyyden aikana. Erilaiset taustatekijät muuntavat työttömyyden ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä. Lisäksi tarkastelen tekijöitä, jotka ovat seurausta työttömyydestä ja toimivat siten välittävänä tekijöinä työttömyyden ja hyvinvoinnin välillä. Seuraavaksi esittelen käyttämäni empiirisen aineiston ja analyysimenetelmät. Tämän jälkeen testaan empiirisesti, kuinka taustamuuttujat ja välittävät muuttujat vaikuttavat työttömien ja muun väestön välisiin hyvinvointieroihin. Artikkelini päättyy johtopäätösten esittämiseen.

Aiempia tutkimuksia työttömien hyvinvoinnista

Aikaisemmissa tutkimuksissa subjektiivisella, psykologisella tai henkisellä hyvinvoinnilla on saatettu tarkoittaa hieman toisistaan poikkeavia asioita (käsitteestä ja sen mittaamisesta ks. Kashdan 2003; Korpi 1997, 143–144). Nojaudun tässä artikkelissa pitkälti Goul Andersenin

HEIKKI ERVASTI

(2002) tapaan määritellä subjektiivisen eli koetun hyvinvoinnin käsite laajana yleiskäsitteenä, jonka tärkeitä osatekijöitä ovat puolestaan sellaiset asiat kuten itseluottamus, vähäinen psyykkinen rasitus, kokemus siitä, että voi vaikuttaa oman elämänsä määräytymiseen sekä kaikkein yleisimmällä tasolla tyytyväisyys omaan elämään (ks. myös Kashdan 2003).

Koetun hyvinvoinnin ja työttömyyden välistä suhdetta on tarkasteltu lukuisissa aikaisemmissa tutkimuksissa. Käytännöllisesti katsoen kaikissa aikaisemmissa tutkimuksissa yhteys on havaittu negatiiviseksi. Siitä, että työttömyys alentaa koettua hyvinvointia, on näyttöä eri maissa ja eri ajankohtina tehdyistä poikkileikkaus- ja pitkittäistutkimuksista (Alm 2001; Julkunen & Malmberg-Heimonen 1998; Warr ym. 1988; yhteenvetona ks. Vähätalo 1998, luku 4). Lisäksi on osoitettu, että työttömyyden jatkuessa hyvinvointi alenee entisestään. Pitkäaikaistyöttömien hyvinvointi on alemmalla tasolla kuin vastikään työttömiksi jääneiden työttömien (ks. tarkemmin esim. Lahelma & Kangas 1989).

Jo lähtökohtaisesti voidaan olettaa, että työttömien välillä vallitsee huomattavia eroja siinä, miten he kokevat elämäntilanteensa. Työttömyyden keston lisäksi hyvinvointi riippuukin aikaisempien tutkimusten mukaan tietyistä taustatekijöistä kuten sukupuolesta, perheasemasta, iästä, sosioekonomisesta asemasta ja fyysisestä terveydestä. Lisäksi on havaittu, että sillä, kuinka vahvasti yksilö on sitoutunut palkkatyötä koskeviin arvoihin, on merkitystä hänen hyvinvointiinsa työttömyyden kohdatessa. Näiden tekijöiden vaikutuksista on kuitenkin saatu huomattavan ristiriitaisia tutkimustuloksia.

Perinteisesti on ajateltu, että työttömyys vaikuttaa vähemmän naisten kuin miesten hyvinvointiin. Tämä oletamus perustuu työorientaatiossa havaittuihin sukupuolieroihin (esim. Hakim 1996). Miehille työ on tärkeämpää kuin naisille, joille taas perheen ylläpitäminen on tärkeämpi asia. Näin ollen varsinkin deprivatioteorian näkökulmasta voidaan väittää, että naisten vahvempi sitoutuminen perheeseen korvaa työn latenttien funktioiden menettämistä. Perheen parissa voi olla helppo kompensoida ainakin ajankäyttöön liittyviä asioita ja mielekkään tekemisen puutetta (esim. Kortteinen & Tuomikoski 1998, 65). Lisäksi voidaan katsoa, että työhön liittyvät taloudelliset menetyksetkään eivät rasita naisia yhtä paljon kuin miehiä (ks. Sohlman 2004). Naiset ovat yhä useissa yhteiskunnissa vain kotitalouden kakkoselättäjiä.

Empiirinen näyttö työttömyyden vaikutusten sukupuolieroista on kuitenkin ristiriitaista. Yhtäältä on näyttöä, joka tukee ajatusta siitä, että työttömyys on naisille helpompi elämäntilanne kuin miehille (esim. Gallie & Russell 1998). Toisissa tutkimuksissa taas ei ole havaittu juurikaan sukupuolieroja (esim. Waters & Moore 2001; Ensminger & Celentano 1990). Sikäli kun sukupuolierot liittyvät perinteisiin sukupuolirooleihin, on järkevää olettaa, että nämä erot joka tapauk-

sessä pienenevät, jos ja kun vanhat sukupuoliroolit hälvenevät. Samalla pitäisi käydä niin, että esimerkiksi perherakenne, siviilisäätö, lasten lukumäärä ja lasten ikä muuttuvat tärkeämmiksi työttömyyden aikaista pahoinvointia selittäviksi tekijöiksi sekä miesten että naisten keskuudessa.

Perhepiiristä saatava tuki on muutenkin todettu monissa tutkimuksissa erittäin tärkeäksi työttömän hyvinvoinnille (esim. Kortteinen ja Tuomikoski 1998, 68–69; ks. myös Alm 2001, 43). On osoitettu, että työttömyyden aiheuttama hyvinvoinnin lasku on selvästi voimakkaampaa perheettömien ja eronneiden kuin perheellisten työttömien keskuudessa (Grossi 1999; Goldsmith ym. 1997).

län mahdollisia vaikutuksia työttömyyden seurauksiin on myös pyritty selittämään deprivatioteorian perusteella. On esitetty, että nuorten ikäluokkien keskuudessa työttömyyden seuraukset ovat lievempiä kuin ikääntyneemmän väestön keskuudessa. Naisten tavoin nuoret kykenevät yksinkertaisesti keksimään paremmin vaihtoehtoja työnteolle. Lisäksi on todettu, että nuorten arvomaailmassa sosiaalisella asemalla ei ole yhtä suurta merkitystä kuin vanhempien ikäluokkien arvostuksissa (esim. Warr 1987). Toisaalta voidaan perustellusti väittää myös päinvastaista. Erityisesti se, että nuorilla on yleisemmin taloudellisia vaikeuksia (Halvorsen 1999; Ervasti 2003), saattaa merkitä sitä, että ylipäättään työttömyys on nuorille vaikeampi kokemus kuin vanhemmille ryhmille.

Sosioekonomisen aseman vaikutuksesta työttömyyden kokemiin on saatu verraten yhdenmukaisia tuloksia. Vähemmän koulutetut, vähemmän ansaitsevat ja alemmissa ammattiasemissa olevat työttömät kokevat tilanteensa raskaimmin. Teoreettisesti tätä on selitetty kahdella tavalla (ks. Whelan 1994, 49). Sosiaalisen valikoituvuuden perusteella voidaan ajatella, että yhteiskunnassa vallitsevassa kilpailussa parhaiten pärjäävät ne, joilla jo luonnostaan on taipumusta kestää vastoinkäymisiä. Toisaalta voidaan ajatella, että voimakkaimmin työttömyyden aiheuttama hyvinvoinnin lasku koskee niitä väestöryhmiä, jotka muutenkin ovat sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa.

Edellä tarkasteltujen taustamuuttujien lisäksi aikaisemmissa tutkimuksissa on myös eristetty useita työttömyyden ja hyvinvoinnin heikentymisen yhteyttä välittäviä tekijöitä. Edellä viittasin jo Jahodan tunnettuun teesiin työn latenttien funktioiden menettämisen merkityksestä työttömien hyvinvoinnille. Yleisemminkin voidaan olettaa, että sitoutuneisuus työhön ja työn keskeisyys yksilön ja kulttuurin arvostuksissa vaikuttavat siihen, kuinka vakavana ongelmana työttömyys koetaan². Lisäksi työttömien hyvinvoinnin heikkeneminen on aikaisempien tutkimusten mukaan seurausta siitä, että työttömyys aiheuttaa taloudellisia ja terveydellisiä ongelmia sekä vähentää sosiaalista kanssakäymistä muiden ihmisten kanssa. Tarkastelen näitä työt-

HEIKKI ERVASTI

tömyyden ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä välittäviä tekijöitä seuraavaksi lähemmin.

Jahoda (1982; Jahoda & Rush 1980) painotti palkkatyön merkitystä yhteiskunnan keskeisimpänä instituutiona. Jahoda korosti työn keskeistä merkitystä länsimaisessa kulttuurissa, mutta todennäköisesti työn ja sen latenttien funktioiden merkitys vaihtelee väestöryhmittäin ja yksilöittäin. Työttömyyden aiheuttama hyvinvoinnin heikentyminen riippuu siitä, kuinka tärkeä merkitys palkkatyöllä on yksilölle. Huomattava osa palkkatyöstä toteuttaa vain harvoja Jahodan kuvailemista latenteista funktioista. Voidaan esimerkiksi olettaa, että korkeassa ammattiasemassa olevat ryhmät nauttivat työn tarjoamista myönteisistä sosiaalisista arvoista enemmän kuin heikompaan asemaan työelämässä sijoittuneet ryhmät (Vähätalo 1998, 50). Lisäksi palkkatyön merkitys vaihtelee elämäntilanteiden mukaan, ja yksilötasollakin voidaan havaita suuria eroja siinä, kuinka tärkeä merkitys työllä on. Jonkin verran näyttöä onkin saatu siitä, että korkea työmotivaatio voimistaa hyvinvoinnin laskua työttömyyden aikana (Nordenmark 1999; Halvorsen 1999). Voidaan olettaa, että työlle kulttuurissa ja yksilötasolla annettu merkitys säätelee myös sitä, kuinka vakavana ongelmana työn puute koetaan (Marsh & Alvaro 1990; Gallie & Russell 1998).

Vaikka myös Jahoda näki toimeentulon saavuttamisen palkkatyön ilmifunktiona, hän ei pitänyt sitä kovin keskeisenä hyvinvoinnin lähteenä (ks. myös Halvorsen 1994, 35). Laajemminkin voidaan todeta, että yhteiskuntatieteissä on yllättävän vähän kiinnitetty huomiota siihen, kuinka taloudellinen tilanne vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin ja käyttäytymiseen. On selvää, että rahan puute heikentää selvästi yksilön mahdollisuuksia noudattaa haluamaansa tai tottumuksensa mukaista elämäntapaa (esim. Grossi 1999, Halvorsen 1999). Lisäksi taloudelliset vaikeudet vaikeuttavat olennaisesti tulevaisuuden suunnittelua (Fryer 1986). Deprivaatioteorian näkökulmasta esitetyissä tulkinnoissa onkin usein sotkettu työttömyyden aiheuttamat ongelmat ja ongelmat, jotka aiheutuvat työttömyyteen liittyvistä taloudellisista vaikeuksista. On esimerkiksi osoitettu, että työttömyyden aiheuttamat taloudelliset ongelmat aiheuttavat voimakasta häpeän tunnetta ja itsetunnon laskua työttömien keskuudessa (Brenner & Starrin 1988; Kokko 2001; Kuokkanen ym. 2000; Starrin ym. 1996; Rantakeisu ym. 1997).

Kolmantena työttömyyden ja hyvinvoinnin laskun väliseen yhteyteen vaikuttavana tekijänä voi toimia fyysinen terveydentila. Aikaisemmissa tutkimuksissa on löydetty verraten selkeä yhteys työttömyyden ja fyysisen terveyden väliltä (Gertham & Johannesson 2001; Clark & Oswald 1994). Työttömien fyysinen terveys on selvästi muuta väestöä heikompi (esim. Béland ym. 2002; Dooley ym. 1996; Vähätalo 1998; Kortteinen & Tuomikoski 1998, 52-53). Työttömyyden ja terveyden välisen kausaalisuhteen suunta ei kuitenkaan ole itsestään

selvä. On mahdollista, että työttömyys heikentää terveyttä, mutta toisaalta on myös mahdollista, että terveydeltään heikommät palkansaajat valikoituvat muita palkansaajia helpommin työttömiksi. Joka tapauksessa työttömien muuta väestöä heikompi fyysinen terveys saattaa selittää myös erot subjektiivisessa hyvinvoinnissa, sillä voidaan olettaa, että huono terveys liittyy subjektiivisen hyvinvoinnin heikentymiseen.

Yksilön sosiaalisten verkostojen merkityksestä on keskusteltu paljon. Insenttiiviteorian näkökulmasta on pelätty, että työttömät eristyvät muusta yhteiskunnasta. On arveltu, että työttömien keskuudessa muodostuu eräänlainen riippuvuuskuulttuuri, jolle on tyypillistä työn vieroksunta, haluttomuus kantaa vastuuta omasta toimeentulosta sekä riippuvuus sosiaaliturvasta (Murray 1990; Howe 1990; Millar 1994). Riippuvuuskuulttuurihypoteesissä tiivistyy insenttiiviteorian perusajatus: ainakin osa työttömistä hyväksyy tilanteensa työttömänä, eikä koe merkittävää hyvinvoinnin laskua.

Vaikka riippuvuuskuulttuurin muodostumisesta ei ainakaan toistaiseksi ole saatu näyttöä (ks. Goul Andersen 2002; Ervasti 2003), on varhaisimmista empiiristä tutkimuksista (esim. Jahoda ym. 1971/1932) lähtien havaittu, että työttömyys lisää sosiaalista eristyneisyyttä (ks. myös Kortteinen & Tuomikoski 1998, 63; vrt. kuitenkin Paugam & Russell 2000). Huomattava määrä tutkimuksia (esim. Bjarnason & Sigurdardottir 2002; Winefield ym. 1992; Waters & Moore 2002) myös osoittaa, että sosiaaliset verkostot ja ystävyyssuhteet olennaisesti vähentävät työttömyyteen liittyvää stressiä. Parhaimmillaan läheiset ja kiinteät sosiaaliset suhteet voivat tehokkaasti lieventää työttömyyteen liittyviä negatiivisia tuntemuksia (ks. Thoits 1992). On mahdollista, että ystäväpiiristä saatavaan sosiaaliseen tukeen vaikuttaa myös se, kuinka paljon työttömien ystäväpiiriin lukeutuvista henkilöistä on myös työttömänä. Sosiaalisen ympäristön merkitys on havaittu esimerkiksi siinä, että pahoilla työttömyysalueilla elävien työttömien hyvinvointi on korkeampi kuin niiden työttömien, jotka asuvat työttömyystilanteeltaan lohdullisemmilla alueilla (esim. Jackson & Warr 1987).

Tutkimustehtävän tarkennus, tutkimusaineisto ja analyysimenetelmät

Tutkimustehtävä ja aineisto

Kaiken kaikkiaan tämän artikkelin tutkimustehtävä voidaan tarkentaa seuraaviksi kolmeksi kysymykseksi:

- 1) *Onko työttömien ja muiden väestöryhmien hyvinvoinnissa eroja?*

HEIKKI ERVASTI

2) Missä määrin edellä eriteltyt taustatekijät (työttömyyden kesto, sukupuoli, ikä, sosioekonominen asema) vaikuttavat mahdollisiin eroihin työttömien ja muiden väestöryhmien hyvinvoinnissa?

3) Missä määrin työttömyyden ja hyvinvoinnin mahdollisen laskun välinen yhteys voidaan selittää välittävien tekijöiden (työsitoutuneisuus, taloudelliset ongelmat, terveysongelmat ja sosiaaliset verkostot) avulla?

Näihin kysymyksiin etsin vastausta analysoimalla Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksella kerättyä tutkimusaineistoa *Työ, talous, toimeentulo* (ks. Ervasti 2002; Saurama 2001). Aineisto koostuu kahdesta postikyselynä toteutetusta osasta. Ensimmäinen kysely suunnattiin Suomen koko 18–75 -vuotiaalle väestölle. Toinen kysely puolestaan edustaa vuoden 1999 viimeisen neljänneksen aikana yli 92 päivää työttömänä ollutta väestöä. Molemmat kyselyt toteutettiin alkuvuodesta 2000.

Työttömiä koskevissa tutkimuksissa on usein ongelmana suuri kato. Niin tälläkin kertaa. Työttömien osalta vastausprosentiksi muodostui 40. Koko väestöä edustavassa otoksessa vastausprosentti oli 63. On siis huomattava, että suuri kato saattaa vääristää esitettäviä tuloksia, joskin muuttujien keskinäissuhteita arvioivissa tutkimuksissa kadon merkitys on vähäisempi kuin kuvailevissa analyyseissä. Aineisto on kuitenkin edustava keskeisimpien taustamuuttujien suhteen (ks. Saurama 2001). Myös aineiston kokoa voidaan pitää riittävänä. Työttömille suunnattuun kyselyyn vastasi 805 henkilöä. Koko väestöä koskeva aineisto puolestaan tavoitti 1878 henkilöä, joista 165 oli kyselyhetkellä työttöminä. Näin ollen siis tutkimus kattaa yhteensä 970 työtöntä ja 1713 muuhun väestöön kuuluvaa henkilöä.

Selitettävä muuttuja

Subjekttiivisen hyvinvoinnin mittaamiseksi rakensin hyvinvointimittarin summaamalla suoraan yhteen vastaajan itsetuntoa, erilaisia henkisen kuormituksen, ahdistuneisuuden ja masentuneisuuden oireita sekä koettua elämäntyytyväisyyttä mittaavia muuttujia. Kuten edellä todettiin, voidaan itsetuntoa, henkisen kuormituksen ja ahdistuksen tai masentuneisuuden määrää, mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämään sekä onnellisuuden kokemista pitää koetun hyvinvoinnin tärkeinä osatekijöinä. Käytettyjen mittareiden tarkat sanamuodot ilmevät liitetaulukosta 1.

Itsetuntoa mittaavat väittämät ovat hieman modifioituina peräisin paljon käytetystä Rosenbergin (1965) itsetuntomittarista. Kysymyksillä mitataan vastaajan käsityksiä itsestään. Vastausmahdollisuuksiksi tarjotut viisi vaihtoehtoa (täysin samaa mieltä – täysin eri mieltä) pisteytettiin välille 0–10 siten, että suuri pistemäärä tarkoittaa hyvää itsetuntoa ja pieni pistemäärä huonoa itsetuntoa.

Masennusta ja ahdistusta mitattiin kysymällä, onko vastaajaa vaivannut viime aikoina alakuloisuus tai masentuneisuus, hermostuneisuus tai jännittyneisyys, voimattomuus tai väsymys tai unettomuus. Vastausvaihtoja kysymyksiin annettiin kaksi: kyllä ja ei. Lisäksi vastaajilta kysyttiin, onko heillä levottomuutta, rauhottomuutta tai pelkotiloja. Vastausvaihtoehtoja tähän kysymykseen oli kolme: 1) ei ole, 2) on, mutta ongelma ei ole vakava sekä 3) on, vakava ongelma. Vastaukset pisteytettiin välille 0–10. Tarkalleen samoja mittareita on aikaisemmin käyttänyt mm. Goul Andersen (1995).

Vaikutusmahdollisuuksia omaan elämään mitattiin kysymällä, missä määrin vastaajat katsovat itsellään olevan mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, mitä heidän elämässään tapahtuu. Vastausasteikko vaihteli välillä 0–10, jossa 10 tarkoittaa sitä, että vastaaja pitää vaikutusmahdollisuuksiaan täydellisinä. Tätäkin mittaria on aikaisemmin soveltanut Goul Andersen (1995).

Viimeisenä hyvinvointimittarin osana käytin subjektiivista hyvinvointia koskevista tutkimuksista tuttua tapaa kysyä vastaajilta suoraan, kuinka tyytyväisiä he ovat elämäänsä kokonaisuutena. Jälleen vastausasteikko vaihteli välillä 0–10 siten, että 10 tarkoittaa tyytyväisyyttä.

Alustavissa analyysissä käytetyt mittarit latautuivat varsin vahvasti samalla faktorilla yhden faktorin ratkaisussa. Liitetaulukosta 1 ilmenevät muuttujien konfirmatorisessa faktorianalyysissä saamat lataukset. Myös muuttujan reliabiliteetti viittaa siihen, että muuttujat mittaavat samaa ulottuvuutta. Alustavat analyysit osoittivat myös, että taustamuuttujien vaikutukset summamuuttujan eri osatekijöihin olivat hyvin samankaltaisia. Summamuuttuja lopulta muodostettiin summaamalla kaikki muuttujat suoraan yhteen ja pisteyttämällä välille 0–10 siten, että 10 tarkoittaa korkeata hyvinvointia ja 0 puolestaan huonoa tai puutteellista hyvinvointia.

Välittävät tekijät

Välittävinä tekijöinä analyysissäni käytin työsitoutuneisuutta, taloudellista tilannetta, terveydentilaa ja ystäväpiirin tapaamista mittaavia muuttujia. Työsitoutuneisuutta ja työtä koskevia arvoja mittasin Warrin (Warr ym. 1979) kehittämällä työsitoutuneisuusmittarilla (WIS – Work Involvement Scale). Asteikko on kehitetty mittaamaan, kuinka keskeisenä yksilö kokee palkkatyön tekemisen yleisellä tasolla (erotuksena esimerkiksi tiettyä työtä koskevasta motivaatiosta), ja kuinka tärkeitä henkilölle itselleen on osallistua palkkatyöhön (Warr ym. 1979, 130, 133). Mittari koostuu seitsemästä väittämästä, joissa vastaaja arvioi kuinka tärkeitä elämänsisältöä palkkatyö hänelle tarjoaa. Kullekin väittämälle esitetyt neljä vastausvaihtoehtoa (täysin samaa

mieltä - täysin eri mieltä) pisteytettiin välille 0-10 siten, että 10 tarkoittaa voimakasta työsitoutuneisuutta.

Taloudellisten vaikeuksien mittari koostuu seitsemästä muuttujasta, joissa kysytään vastaajien omia näkemyksiä taloudellisesta tilanteestaan. Kaikki muuttujat pisteytettiin välille 0-10 siten, että mitä suurempi pistemäärä on sitä enemmän vastaajalla on taloudellisia vaikeuksia. Faktori- ja reliabiliteettianalyysien (ks. liitetaulukko 2) perusteella voidaan todeta, että muuttujat mittaavat samaa ulottuvuutta. Kysymykset olivat seuraavat:

- *Kuinka tyytyväinen vastaaja on taloudelliseen tilanteeseensa asteikolla 0-10?*
- *Onko vastaajalla tai hänen perheellään ollut viimeisen vuoden aikana vaikeuksia maksaa juoksevia menoja, kuten ruokaa, vuokraa tms.? Vastausvaihtoehtoina esitettiin 1) usein, 2) joskus, 3) harvoin ja 4) ei koskaan.*
- *Minkälainen vastaajan taloudellinen tilanne on ollut viimeisen vuoden aikana? Vastaajat valitsivat seuraavista vaihtoehtoista: 1) olen voinut hankkia kaiken haluamani ja tarvitsemani vaikeuksitta, 2) olen voinut hankkia melkein kaikki tarvitsemani ja haluamani asiat, 3) olen joutunut tinkimään sellaisista tarpeista, jotka eivät ole aivan välttämättömiä, 4) olen joutunut tinkimään välttämättömistäkin tarpeista ja 5) olen joutunut tinkimään kaikesta?*
- *Kuinka vaikeaa tai helppoa vastaajan ja hänen perheensä toimeentulo on nykyisillä kuukausituloilla? Vastausvaihtoehdot olivat 1) todella vaikeaa, 2) jonkin verran vaikeuksia, 3) vain pieniä vaikeuksia, 4) melko helppoa, 5) helppoa ja 6) hyvin helppoa.*
- *Kokeeko vastaaja nykyisessä elämäntilanteessaan elävänsä köyhydessä? Vastausvaihtoehdot olivat 1) kyllä, ehdottomasti, 2) kyllä, jossain määrin, 3) en oikeastaan ja 4) ehdottomasti en.*
- *Pystyisikö vastaaja maksamaan odottamattoman 7 000 markan suuruisen laskun? Vastausvaihtoehdot olivat 1) kyllä ja 2) en.*
- *Onko vastaaja saanut sosiaalitoimistosta toimeentulotukea? Vastausvaihtoehdot olivat tällä kertaa 1) usein ja säännöllisesti, 2) joskus satunnaisesti ja 3) en koskaan.*

Fyysiseen terveyteen liittyviä ongelmia mitattiin tutkimuksessa ensinnäkin kysymällä vastaajan omaa arviota hänen terveydentilastaan asteikolla 0-5. Tämän lisäksi kysyttiin erikseen, onko vastaajalla

- *niska- ja hartiaseudun kipuja,*
- *selkä-, lantio- tai iskiaskipuja,*
- *käsi-, kyynärpää, jalka- tai polvikipuja,*
- *ruoansulatuselinten sairauksia,*
- *verenkiertoelinten sairauksia tai*
- *hengityselinten sairauksia.*

Vastausvaihtoehtoja terveystarkastukseen tarjottiin kolme: 1) ei ole, 2) on, mutta ongelma ei ole vakava ja 3) on, vakava ongelma. Vastaukset pisteytettiin välille 0-10 siten, että pieni arvo tarkoittaa hyvää terveyttä ja suuri arvo vastaavasti huonoa terveyttä. Muuttujien fak-

torilataukset ja kysymysten sanatarkat muodot ilmenevät liitetaulukosta 2.

Viimeisenä välittävänä tekijänä käytän analyysissäni ystävien tapuamista. Tätä mittasin kysymällä, kuinka usein vastaaja tapaa ystäviään, jotka eivät asu samassa taloudessa. Vastausvaihtoehtoja kysymykseen annettiin seitsemän: 1) päivittäin, 2) viikoittain, 3) kuukausittain, 4) muutaman kerran vuodessa, 5) kerran vuodessa, 6) harvemmin ja 7) kyseistä henkilöä ei ole. Vastaukset pistettiin jälleen välille 0–10 siten, että 10 tarkoittaa päivittäistä kanssakäymistä ystävän tai ystävien kanssa. Vastausvaihtoehto 7 pisteytettiin nollassi.

Taustamuuttajat

Edellä esiteltyihin aikaisempiin tutkimuksiin perustuen käytin analyysissäni seitsemää taustamuuttujaa. Nämä muuttajat ovat vastaajan työmarkkina-asema, ammatti, koulutus, sukupuoli, perheasema, kuinka paljon vastaajan ystäväpiirissä on työttömiä sekä vastaajan ikä. Työmarkkina-aseman suhteen erotin toisistaan työssä käyvät, työttömät ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat. Ammattiluokitus perustuu Erikssonin ja Goldthorpen (1992) luokitukseen, joka erottaa toisistaan kaksi ylempien toimihenkilöiden ryhmää, alemmat toimihenkilöt, ammattitaitoiset työntekijät, ammattitaidottomat työntekijät sekä yrittäjät ja maanviljelijät. Muokkasin luokitusta siten, että yhdistin ylempien toimihenkilöiden luokat. Lisäksi käytin luokkaa muu/tuntematon niiden vastaajien osalta, joiden ammattikoodi ei ole tiedossa. Koulutuksen suhteen jaoin aineiston kolmeen ryhmään, korkeintaan ammatillisen tutkinnon suorittaneisiin, opistotasaisen tutkinnon suorittaneisiin sekä korkeakoulututkinnon suorittaneisiin. Perheaseman suhteen erotin toisistaan lapsiperheet, lapsettomat parisunnat, yksinhuoltajat, yksin asuvat sekä ryhmän muut, johon kuuluvat kaikki muut ryhmät. Työttömien määrää vastaajan ystäväpiirissä mittasin kysymällä vastaajan arviota siitä, kuinka monet hänen ystäväistään ovat työttöminä. Jaoin vastaajat niihin, jotka arvioivat, että alle puolet heidän ystäväistään on työttömiä sekä niihin, joiden ystäväistä arviolta vähintään puolet on työttömiä. Iän suhteen jaoin otokset kolmeen ryhmään, alle 30-vuotiaisiin 30–49 -vuotiaisiin sekä 50 vuotta täyttäneisiin. Sukupuolen suhteen jaoin aineiston miehiin ja naisiin. Työttömien osalta käytin taustamuuttujana vielä työttömyyskuukausien määrää viimeisten viiden vuoden aikana.

Tutkimusmenetelmä

Koska osa selittävistä muuttujista on kategorisia ja osa jatkuvia, on luonnollista käyttää monimuuttujamenetelmänä kovarianssianalyysiä (ks. esim. Tabachnik & Fidell 2001, luku 8). GLM-tyyppinen kovari-

HEIKKI ERVASTI

anssianalyysi sopii tarkoituksiini myös siitä syystä, että se tarjoaa poikkeuksellisen selkeän tavan tarkastella selittävien muuttujien välisiä yhdysvaikutuksia. Analyysimenetelmän tuottamat parametrit kuvaavat ryhmien keskimääräisiä eroja suhteessa vertailuryhmään, jonka arvo asetetaan nolaksi. Välittäviä tekijöitä mittaavat summamuuttajat ovat analyysimalleissa kovariaatteina, joille analyysimenetelmä tulostaa regressiokertoimet.

Ensin analysoin taustamuuttujien vaikutukset välittäviin tekijöihin ja tämän jälkeen välittävien tekijöiden vaikutukset subjektiiviseen hyvinvointiin. Työttömien ja muun väestön vertailemiseksi yhdistin työttömistä ja koko väestöstä koostuvat otokset. Tämän lisäksi suoritin erikseen analyysit pelkästään työttömille.

Tulokset

Työttömiä ja koko väestöä vertailevien analyysien tulokset ilmenevät taulukosta 1. Taulukon ylälaidassa esitettävässä analyysimallissa on mukana ainoastaan työmarkkina-asema selittävänä muuttujana. Alemmaan malliin on lisätty kaikki muut edellä mainitut selittävät muuttajat. Lisäksi malliin on liitetty työmarkkina-aseman ja työsitoutuneisuuden yhdysvaikutus, koska voidaan olettaa, että työmotivaatio vaikuttaa negatiivisesti ainoastaan työttömien hyvinvointiin. Taulukossa 2 puolestaan esitetään pelkästään työttömiä edustavalle otokselle suoritettujen vastaavien analyysien tulokset.

Vakioimaton tarkastelu taulukon 1 ylälaidassa osoittaa, että työmarkkina-asemalla on selvä yhteys terveysongelmiin, taloudelliseen tilanteeseen, työsitoutuneisuuteen ja hyvinvointiin. Sen sijaan ystävien tapaamisen suhteen työttömät eivät eroa työllisistä tilastollisesti merkitsevästi. Työttömillä on taloudellisia vaikeuksia ja terveyteen liittyviä ongelmia useammin kuin työllisillä. Myös työn keskeisyys vastaajien arvomaailmassa vaihtelee voimakkaasti työmarkkina-aseman mukaan. Työttömät eivät koe työtä yhtä keskeisenä elämänsisältönä kuin työlliset. Taulukosta ilmenee myös selvä ero työttömyyden ja hyvinvoinnin yhteydestä. Työttömien hyvinvointi on selvästi alemmalla tasolla kuin työllisten ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien³.

Muilla taustatekijöillä vakioituna työttömien ja muun väestön väliset erot muuttuvat selvästi. Tämä ilmenee taulukon 1 alemman analyysimallin tuloksista. Terveys vaihtelee työmarkkina-aseman lisäksi ammattiaseman, koulutuksen ja iän mukaan. Eri ammattiryhmistä yrittäjillä ja maanviljelijöillä on eniten terveysongelmia. Koulutuksen suhteen syntyy eroja siten, että pidemmälle koulutetuilla henkilöillä on paras terveydentila. Iän myötä terveys puolestaan selvästi heikkenee. Pelkästään työttömille suoritettussa analyysissä (taulukko 2) ilmenee lisäksi, että työttömyyden kestolla on selvä yhteys terveyden-

tilaan. Työttömyyskuukausien määrän kasvaessa terveysongelmat lisääntyvät.

Taulukko 1. Taustamuuttujien yhteydet välittäviin tekijöihin ja hyvinvointiin työttömien ja muun väestön keskuudessa. Kovarianssianalyysi.

	Terveys- ongelmat	Taloudelliset vaikkeudet	Ystävien tapaaminen	Työsitou- tuneisuus	Hyvin- vointi
Vakio	2,092***	3,387***	7,329***	6,814***	,018***
Työssä	0	0	0	0	0
Työvoiman ulkopuolella	1,000***	,669***	,10	,278**	-,756***
Työtön	,531***	2,319***	-,156	-,769***	-,172***
R ²	,047	,177	,002	,044	,074
Vakio	3,237***	2,341***	4,279***	6,738***	7,598***
Työssä	0	0	0	0	0
Työvoiman ulkopuolella	,705***	,458**	,058	,317*	-,628
Työtön	,234**	1,848***	-,093	-,714***	,296
Työntekijä	0	0	0	0	0
Alempi toimihenkilö	-,117	-,304***	,013	-,061	,038
Ylempi toimihenkilö	-,199*	-,465***	-,052	,271*	,171
Yrittäjä / Maanviljelijä	,502**	-,136	,217	,173	-,010
Muu ammatti	-,381**	,178	,130	-,307	,081
Ammatillinen koulutus	0	0	0	0	0
Opistotasoinen koulutus	-,371***	,078	,055	-,076	,120
Korkeakoulutus	-,639***	-,395*	,020	,058	,172
Nainen	0	0	0	0	0
Mies	-,148	,105	-,022	-,043	,066
Naimisissa ja lapsia	0	0	0	0	0
Naimisissa, ei lapsia	,067	,118	,059	-,117	,030
Yksinhuoltaja	,176	,762***	,296**	,060	,094
Yksin asuva	,065	,761***	,411***	,115	-,189*
Muu perheasema	,412*	,156	,321*	,366	-,273
Vähän työttömiä ystäviä	0	0	0	0	0
Paljon työttömiä ystäviä	-,205	1,094***	,294**	-,484**	-,215
Ikä 50 -	0	0	0	0	0
Ikä 30-49	-,680***	,924***	,168**	-,134	-,327***
Ikä -29	-1,385***	,936***	,621***	,165	-,402**
Terveysongelmat	-	,234***	-,006	-,021	-,368***
Taloudelliset ongelmat	-	-	-,042***	,026	-,235***
Ystävien tapaaminen	-	-	-	-	,231***
Työsitoutuneisuus	-	-	-	-	,002
Työsitoutuneisuus * työssä	-	-	-	-	0
Työsitoutuneisuus * työvoiman ulkopuolella	-	-	-	-	,048
Työsitoutuneisuus * työtön	-	-	-	-	-,108**
R ²	,185	,302	,083	,061	,335

Taulukko 2. Taustamuuttujien yhteydet välittäviin tekijöihin ja hyvinvointiin työttömien keskuudessa. Kovarianssianalyysi.

	Terveys- ongelmat	Taloudelliset vaikeudet	Ystävien tapaaminen	Työsitoutun- eisuus	Hyvinvointi
Vakio	3,083***	3,111***	7,240***	5,745***	8,179***
Työntekijä	0	0	0	0	0
Alempi toimihenkilö	,018	-,217	-,233	,068	-,069
Ylempi toimihenkilö	,065	-,259	-,228	,284	,390*
Yrittäjä / Maanviljelijä	,615*	-,170	,161	-,304	-,230
Muu ammatti	-,151	,345	-,204	-,749*	-,084
Ammatillinen koulutus	0	0	0	0	0
Opistotasoinen koulutus	-,343*	,212	,087	-,119	,009
Korkeakoulutus	-,776**	-,439	-,076	,040	-,193
Nainen	0	0	0	0	0
Mies	-,215	,210	,118	,062	-,203
Naimisissa ja lapsia	0	0	0	0	0
Naimisissa, ei lapsia	-,195	,187	,142	-,357	-,056
Yksinhuoltaja	,160	1,066***	,405	-,190	,244
Yksin asuva	,006	,915***	,564**	,039	-,102
Muu perheasema	,274	,088	1,457**	,363	-,487
Vähän työttömiä ystäviä	0	0	0	0	0
Paljon työttömiä ystäviä	,075	,666**	,495*	-,441*	-,147
Ikä 50 -	0	0	0	0	0
Ikä 30-49	-,634***	1,162***	,287	-,176	-,518***
Ikä -29	-1,228***	,884**	1,006***	,138	-,568**
Työttömyyskuukausien määrä	,010**	,025***	-,007	-,018***	-,006
Terveysongelmat	-	,233***	-,029	-,041	-,355***
Taloudelliset vaikeudet	-	-	-,063*	,196***	-,224***
Ystävien tapaaminen	-	-	-	-	,171***
Työsitoutuneisuus	-	-	-	-	-,120***
R ²	,140	,196	,084	,065	,298

Taloudellinen tilanne vaihtelee työmarkkina-aseman lisäksi ammatin, koulutuksen, perheaseman, terveyden, iän sekä sen mukaan, kuinka paljon ystäväpiirissä on työttömiä (ks. taulukko 1). Taloudellisia vaikeuksia on selvästi eniten työttömillä ja vähiten työssäkäyvillä. Ammattiaseman suhteen muista ryhmistä eroavat toimihenkilöryhmät, joilla on vähiten taloudellisia vaikeuksia. Niin ikään korkeakoulutetuilla on vähemmän taloudellisia vaikeuksia kuin lyhyemmän koulutuksen hankkineilla. Perheasema puolestaan vaikuttaa siten, että yksinhuoltajat ja yksin asuvat eroavat muista ryhmistä useimmin taloudellisiin vaikeuksiin ajautuvina ryhminä. Iän ja taloudellisten vaikeuksien välillä voidaan myös havaita selvä yhteys. Vähiten taloudellisia vaikeuksia on vanhimmilla tutkituilla, kun taas nuorilla niitä on eniten. Kuitenkin työttömien keskuudessa (ks. taulukko 2) keski-ikäiset kärsivät taloudellisista vaikeuksista jopa enemmän kuin nuorimmat. Myös terveyden heikkeneminen lisää taloudellisia vaikeuksia.

Tätä voidaan selittää sillä, että sairauksien hoitaminen aiheuttaa kustannuksia.

Kaiken kaikkiaan tulokseni taloudellisten ongelmien vaihtelusta vastaavat varsin hyvin sitä mitä tiedetään jo aikaisempien tutkimusten pohjalta (esim. Ritakallio 1994). Sen sijaan on vaikeampi arvioida syitä sille, että niillä vastaajilla, joiden ystäväpiirissä on paljon työttömiä, on myös yleisemmin taloudellisia vaikeuksia. Eräs mahdollinen selitys (vakioinnista huolimatta) on, että ihmiset seurustelevat eniten samankaltaisissa sosioekonomisissa asemissa olevien henkilöiden kanssa. Myös työttömien keskuudessa (taulukko 2) taloudellinen tilanne on selvästi yhteydessä siihen, kuinka paljon ystäväpiirissä on muita työttömiä.

Ystävien tapaamiseen vaikuttavat eniten perheasema, ikä sekä se, kuinka monet vastaajan ystävästä on työttömiä. Myös taloudelliset vaikeudet vähentävät sosiaalista kanssakäymistä ystävien kanssa. Eniten ystäviään tapaavat yksinhuoltajat ja yksinasuvat. Tämä on helppo ymmärtää sikäli, että perheettömät henkilöt hakevat sosiaalisia kontakteja ystäväpiiristään. On kuitenkin huomattava, että työttömien ja työllisten välinen ero ei ole tilastollisesti merkitsevä muilla taustatekijöillä vakioitunakaan.

Työsitoutuneisuuden vaikutusta työttömyyden ja hyvinvoinnin väliseen yhteyteen voidaan pitää erityisen mielenkiintoisena varsinkin insentiiviteorian näkökulmasta. Taulukosta 1 ilmenevää eroa työtä koskevissa arvostuksissa työttömien ja muiden väestöryhmien välillä voidaan tulkita näyttönä siitä, että työttömien työsitoutuneisuus on heikompi kuin muiden väestöryhmien. Tätä tulkintaa vahvistaa se, että työttömien keskuudessa työsitoutuneisuus lisääntyy taloudellisten vaikeuksien myötä.

Insentiiviteorian mukaista tulkintaa vastaan voidaan puolestaan todeta, että toisessa samaan aineistoon nojaavassa analyysissä (Ervasti 2003) kävi ilmi, että useat tekijät, jotka jäävät tämän analyysin ulkopuolelle, vaikuttavat työttömien aktiivisuuteen työmarkkinoilla. Työttömien ja muiden väestöryhmien välistä eroa työmotivaatiossa ja -sitoutuneisuudessa selittävät voimakkaasti mm. eläkkeen odottaminen, koulutukseen pääsyn odottaminen, oman työssäkäyntialueen työllisyystilanne (työtä ei ole) ja kokemukset aikaisemmista työpaikoista. Varsinkin, jos tässä käytetyn työsitoutuneisuusmittarin katsotaan ilmentävän yleisempiä työtä koskevia arvostuksia, voidaan pitää luonnollisena, että työttömyyden aikana työn merkitys elämänsisälön lähteenä vähenee.

Taulukosta 1 ilmenee, että työsitoutuneisuuden vaikuttavat vain harvat selittävät muuttujat. Ammattiasemalla on molempia otoksia koskevassa analyysissä pieni vaikutus siten, että ylempien toimihenkilöiden työsitoutuneisuus on korkeampi kuin muiden ammattiryhmien. Lisäksi voidaan havaita, että työsitoutuneisuus on alempi niillä henkilöillä, joiden ystäväpiirissä on paljon työttömiä. Tämä koskee sekä työttömiä että muuta väestöä. Ilmeisesti riippuvuuskuulttuurihy-

HEIKKI ERVASTI

poteesin pohjana oleva ajatus siitä, että ystäväpiirin arvot siirtyvät yksilöihin, saa jonkin verran tukea. Lisäksi työttömien keskuudessa työttömyyden pitkittyminen vähentää työsitoutuneisuutta.

Kuten jo edellä todettiin, myös tässä tutkimuksessa löytyy selvä yhteys työttömyyden ja koetun hyvinvoinnin alenemisen väliltä. Työttömien hyvinvointi on keskimääräisesti selvästi alemmalla tasolla kuin muiden väestöryhmien hyvinvointi. Taulukon 1 alemmasta analyysimallista ilmenee, että erot työttömien ja muiden väestöryhmien välillä kuitenkin häviävät, kun malli vakioidaan muilla selittäville muuttujilla. Tätä voidaan tulkita siten, että jos työttömien ominaisuudet muiden selittävien muuttujien osalta eivät poikkeaisi muista väestöryhmistä, heidän hyvinvointinsa ei olisi muita ryhmiä alhaisemmalla tasolla.

Voimakkaimpia eroja subjektiivisessa hyvinvoinnissa aiheuttavat terveydentila, taloudellinen tilanne, työsitoutuneisuus, ystävien tapaminen sekä ikä (taulukko 1). Oletusten mukaan huono terveys, taloudelliset ongelmat, eristäytyminen ystäväpiiristä ja työmotivaatio siis selittävät eroa työttömien ja muun väestön välistä eroa subjektiivisessa hyvinvoinnissa. Työttömyys vaikuttaa subjektiiviseen hyvinvointiin epäsuorasti. Koska työttömyyteen liittyy terveyden heikentymistä, taloudellisia ongelmia ja sosiaalista eristymistä, myös subjektiivinen hyvinvointi alenee. Työmarkkina-aseman ja työmotivaation yhdysvaikutusta voidaan tulkita siten, että subjektiivisen hyvinvoinnin aleneminen on erityisen voimakasta niiden työttömien keskuudessa, joiden elämässä työn merkitys on suurin. Iän vaikutus näkyy siten, että korkein hyvinvointi vallitsee iäkkäimmän ryhmän keskuudessa.

On kuitenkin huomattava, että työttömyyden ja hyvinvoinnin alenemisen välinen suhde ei ole välttämättä deterministinen. Vain osa työttömistä kärsii koetun hyvinvoinnin alentumisesta. Osapuilleen kolmannes työttömistä kertoo kärsivänsä koetun hyvinvoinnin alenemisestä (ks. liitetaulukko 1).

Johtopäätökset

Tämä analyysi osoittaa, että työttömien subjektiivinen hyvinvointi on selvästi heikompi kuin työssä käyvän väestön hyvinvointi. Työttömyys koetaan hankalana tilanteena. Mutta hyvinvoinnin aleneminen ei ole suora seuraus työttömyydestä, vaan vasta välittävät tekijät aiheuttavat sen. Työttömät törmäävät nopeasti taloudellisiin ongelmiin. Huono terveys ja työn keskeisyys henkilön arvostuksissa niin ikään alentavat selvästi hyvinvointia työttömyyden aikana. Tulosten valossa voidaan todeta, että testauksen kohteena olleet kaksi yleisintä teoreettista tulkintaa työttömien hyvinvoinnista edellyttävät tarkennuksia.

Jo pelkästään havainto siitä, että työttömyyteen liittyy voimakasta hyvinvoinnin laskua, kyseenalaistaa insentiiviteorian peruslähtökohdat. On vaikea kuvitella, että vapaaehtoista työttömyyttä juurikaan esiintyy, jos työttömyys koetaan voimakkaasti epämiellyttävänä tilanteena. Työttömien keskuudessa yleisin ongelma ovat taloudelliset vaikeudet. Insentiiviteoriaan pohjautuva ajatus työttömien kannustamisesta toimeentuloa heikentämällä merkitsisi taloudellisten ongelmien lisäämisen kautta vakavaa hyvinvoinnin alentamista. Huonon työllisyystilanteen vallitessa voidaan sitä paitsi perustellusti epäillä, että työttömien toimeentulon heikentäminen olennaisesti vähentäisi työttömyyttä.

Silti insentiiviteoriassa on piirteitä, jotka saavat tukea myös tästä analyysistä. Tärkein näistä piirteistä on työttömien heikohko työsioutuneisuus. Työttömien keskuudessa työllä on vähäisempi merkitys kuin muun väestön keskuudessa. Lisäksi analyysini tukee insentiiviteoriaan liittyvää näkemystä siitä, että taloudelliset vaikeudet lisäävät työsioutuneisuutta. Näistä löydöksistä on kuitenkin varottava vetämästä liian voimakkaita johtopäätöksiä. Poikkileikkaustutkimuksessa ei syy-seuraus -suhteista voida saavuttaa varmuutta. Sen sijaan, että työn vähäinen arvostus aiheuttaisi työttömyyttä on mahdollista ja melko luonnollistakin, että työttömyys aiheuttaa työtä koskevien arvojen muuttumista. On uskottavaa, että ihmiset etsivät elämälleen työn sijasta muuta sisältöä siinä vaiheessa kun joutuvat työttömiksi. Lisäksi on ongelmallista kytkeä työsioutuneisuus ja taloudelliset vaikeudet suoraan menestykseen työmarkkinoilla. Muissa tutkimuksissa (esim. Gallie & Vogler 1994, 140-144) on havaittu, että vastaavilla tavoilla mitatut työsioutuneisuus ja taloudelliset vaikeudet eivät lisää todennäköisyyttä työpaikan saamiseen.

Deprivaatioteoria menestyi testissäni jonkin verran paremmin kuin insentiiviteoria. Deprivaatioteoriaa tukee varsinkin havainto työsioutuneisuuden merkityksestä muuntavana ja välittävänä tekijänä työttömyyden ja hyvinvoinnin välillä. Varsinkin jos Jahodan määrittelemät työn latentit funktiot ymmärretään yleisenä työorientaationa eikä niinkään työttömyydestä välittömästi seuraavina menetyksinä, saa Jahodan teoria tukea analyysistäni. Ne ihmiset, joille työ tuottaa erityisen tärkeätä elämänsisältöä, kokevat työttömiksi joutuessaan suurimman menetyksen. Mutta toisin kuin Jahoda oletti, työn merkitys ei ole kaikille ihmisille yhtä keskeinen. Ainakin osa ihmisistä löytää elämälleen muutakin sisältöä kuin palkkatyön. Itse asiassa tietyissä tapauksissa työnteko pikemmin kuormittaa henkisesti kuin lisää subjektiivista hyvinvointia (Fryer 1986, 12-13). Kuten jo edellä totesin, voidaan epäillä, että työn merkitys yksilölle jopa vähenee työttömyystilanteessa. Se, että työttömäksi joutuva henkilö alkaa etsiä itselleen muuta elämänsisältöä, eli pyrkii vähentämään sitoutumistaan työtä korostaviin arvoihin, on työttömyyteen sopeutumista.

HEIKKI ERVASTI

Deprivaatioteorian suurin ongelma on kuitenkin taloudellisten tekijöiden aliarvioimisessa. Taloudelliset ongelmat toimivat kaikkein tehokkaimpana välittävänä tekijänä työttömyyden ja hyvinvoinnin alenemisen välillä. Tämä luonnollisesti korostaa työttömyysturvan tärkeyttä. Vaikka työttömyysturvaa usein nimitetään ”passiiviseksi” työvoimapolitiikan osaksi, ovat sen vaikutukset subjektiivisen hyvinvoinnin tuottajana laajemmat kuin deprivaatioteorian pohjalta usein arvillaan.

Kaiken kaikkiaan tämän analyysin tulokset tukevat selkeimmin ajattelutapaa, jota olen kutsunut selviytymisnäkökulmaksi. Työttömyyden vaikutus subjektiiviseen hyvinvointiin ei ole suora, vaan se tehostuu vasta välittävien tekijöiden kautta. Työttömyys sinänsä ei niinkään aiheuta hyvinvoinnin laskua, vaan työttömyyden seurausvaikutukset aiheuttavat sitä. Tällä havainnolla on merkitystä toteutettavan yhteiskuntapolitiikan kannalta. Siinä missä insenttiiviteoriasta nousee ajatuksia tehostaa kannustimia työttömien aktiivisuuden lisäämiseksi, deprivaatioteoria puolestaan tarjoaa melko vähän yhteiskuntapolitiittisia keinoja työttömien hyvinvoinnin lisäämiseksi. Selviytymisnäkökulmasta tarkasteltuna sen sijaan on olennaista vaikuttaa työttömyyden laukaisemiin välittäviin tekijöihin. Niistä keskeisin on työttömien toimeentulo. Työttömyysturvalla on tämän näkökulman pohjalta huomattavan suuri merkitys työttömien subjektiiviselle hyvinvoinnille. Työttömien työllistymisen kannalta on lisäksi huomattava se, että subjektiivisen hyvinvoinnin lasku tuskin edistää menestymistä työmarkkinoilla. Heikosta itsetunnosta, masennusoireista ja syrjäytymisen kokemisesta kärsivät ja onnettomat työnhakijat tuskin ovat tavoitelluimpia työnhakijoita.

Viitteet

¹ Kiitän kommentteista Kyösti Rauniota sekä kahta Janus-lehden arvioijaa.

² Tarkalleen ottaen sitoutuneisuutta työhön ei voida pitää työttömyyden ja hyvinvoinnin yhteyttä välittävänä tekijänä, sillä se ei välttämättä ole seurausta työttömyydestä. Täsmällisempää olisi puhua työsitoutuneisuuden muuntavasta vaikutuksesta. Tarkastelen työsitoutuneisuutta kuitenkin välittävien tekijöiden joukossa kahdesta syystä. Ensinnäkin voidaan olettaa, että työmotivaatio sinänsä riippuu edellä esitetyistä taustamuuttujista. Toiseksi tietyissä tapauksissa työsitoutuneisuus kuitenkin on nimenomaan välittävä tekijä. Näin on asian laita silloin, kun työttömyys aiheuttaa muutoksia työsitoutuneisuudessa.

³ Myös työvoiman ulkopuolella olevien ja työttömien välinen ero on tilastollisesti merkitsevä tasolla $p < ,000$.

Kirjallisuus

- Alm, Susanne (2001) The resurgence of mass unemployment. Studies on social consequences of joblessness in Sweden in the 1990s. Stockholm: Swedish Institute for Social Research.
- Béland, Francois, Birch, Stephen & Stoddart, Greg (2002) Unemployment and health: contextual-level influences on the production of health in populations. *Social Science & Medicine* 55 (11), 2033–2052.
- Bjarnason, Thoroddur & Sigurdardottir, Thordis (2002) Psychological distress during unemployment and beyond: social support and material deprivation among youth in six northern European countries. *Social Science & Medicine* 56 (5), 973–985.

- Brenner, Sten-Olof & Starrin, Bengt (1988) Unemployment and health in Sweden. Public issues and private troubles. *Journal of Social Issues* 44 (4), 125–140.
- Clark, Andrew E. & Oswald, Andrew J. (1994) Unhappiness and unemployment. *The Economic Journal* 104 (424), 648–659.
- Ensminger, Margaret E. & Celentano, David D. (1990) Gender differences in the effect of unemployment on psychological distress. *Social Science & Medicine* 30 (4), 469–477.
- Eriksson, Robert & Goldthorpe, John (1992) The constant flux. A study of class mobility in industrial societies. Oxford: Clarendon.
- Ervasti, Heikki (2002) Unemployment, subjective well-being and job-search. A comparison of Denmark and Finland. University of Turku, Department of Social Policy, Series B:24.
- Ervasti, Heikki (2003) Kuka haluaa töihin? Aktiivisten ja passiivisten työttömien profiilit. Teoksessa Veli-Matti Ritakallio (toim.): Riskit, instituutiot ja tuotokset. Esseitä hyvinvointitutkimuksesta professori Olli Kankaan täyttässä 50 vuotta. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimus nro 59. Turku: TCWR, 115–131.
- Fryer, David (1986) Employment deprivation and personal agency during unemployment – A critical discussion of Jahoda's explanation of the psychological effects of unemployment. *Social Behaviour* 1 (3), 3–23.
- Gallie, Duncan & Vogler, Carolyn (1994) Unemployment and attitudes to work. Teoksessa Duncan Gallie, Catherine Marsh & Carolyn Vogler (toim.): Social change and the experience of unemployment. Oxford: Oxford University Press, 115–153.
- Gallie, Duncan & Russell, Helen (1998) Unemployment and life satisfaction: A cross-cultural comparison. *European Journal of Sociology*, 39 (2), 248–280.
- Gerdtham, Ulf-G & Johannesson, Magnus (2001) The relationship between happiness, health, and socio-economic factors: results based on Swedish microdata. *Journal of Socio-Economics* 30 (6), 553–557.
- Goldsmith, Arthur H., Veum, Jonathan R. & Darity, William (1997) Unemployment, joblessness, psychological well-being and self-esteem: Theory and evidence. *Journal of Socio-Economics* 26 (2), 133–158.
- Goul Andersen, Jørgen (2002) Coping with long-term unemployment: Economic security, labour market integration and well-being. Results from a Danish panel study, 1994–1999. *International Journal of Social Welfare* 11 (83), 178–190.
- Goul Andersen, Jørgen (1995) De ledige ressourcer. En analyse af de langtidsløse – deres baggrund, forventninger og holdninger. Copenhagen: Ugebrevet Mandag Morgen.
- Grossi, Giorgio (1999) Coping and emotional distress in a sample of Swedish unemployed. *Scandinavian Journal of Psychology* 40 (3), 157–165.
- Hakim, Catherine (1996) Grateful slaves and self-made women: Fact and fantasy in women's work orientations. *European Sociological Review* 7 (2), 101–121.
- Halvorsen, Knut (1994) Arbeidsløshet og arbeidssmarginalisering – levekår og mestring. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halvorsen, Knut (1999). Arbeidsløshet som sosialt problem. HiO-rapport nr. 13. Oslo: HiO.
- Howe, Leo (1990). Being unemployed in Northern Ireland. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jackson, Paul & Warr, Peter (1987) Mental health of unemployed men in different parts of England and Wales. *British Medical Journal* 295 (6597), 525–534.
- Jahoda, Marie (1982) Employment and unemployment: a social-psychological analysis. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jahoda, Marie & Rush, Howard (1980) Work, employment and unemployment: An overview of ideas and research results in the social science literature. Occasional Paper Series, No. 12, Science Policy Research Unit, University of Sussex.
- Jahoda, Marie, Lazarsfeld, Paul F., & Zeisel, Hans (1971/1932) *Marienthal: The sociography of an unemployed community*. Chicago: Aldine-Atherton. Julkaistu alunperin 1932.
- Julkunen, Ilse & Malmberg-Heimonen, Ira (1998) The encounter of high unemployment among youth. Helsinki: Työministeriö.
- Kashdan, Todd B. (2003) The assessment of subjective well-being (issues raised by the Oxford Happiness Questionnaire). *Personality and Individual Differences* 36 (5), 1225–1232.
- Kokko, Katja (2001) Antecedents and consequences of long-term unemployment. *Jyväskylän Studies in Education, Psychology and Social Sciences* 183.
- Korpi, Tomas (1997) Is utility related to employment status? Employment, unemployment, labor market policies and subjective well-being among Swedish youth. *Labour Economics* 4 (2), 125–147.

HEIKKI ERVASTI

- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Helsinki: Tammi.
- Kuokkanen, Laura, Kinnunen, Ulla & Mauno, Saija (2000) Taloudellinen stressi ja hyvinvointi: itsearvostus yhteyttä muuntavana ja välittävänä tekijänä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 37 (2), 97-109.
- Lahelma, Eero & Kangas, Risto (1989) Unemployment, re-employment, and mental well-being. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Layard, Richard, Nickell, Stephen & Jackman, Richard (1994) *The unemployment crisis*. Oxford: Oxford University Press.
- Marsh, Catherine & Alvaro, Jose L. (1990) A cross-cultural perspective on the social and psychological distress caused by unemployment: A comparison of Spain and the United Kingdom. *European Sociological Review* 6 (3), 327-355.
- Millar, Jane (1994) Understanding labour supply in context: households and incomes. Teoksessa A. Bryson & S. McKay (toim.): *Is it worth working?* London: Policy Studies Institute, 76-95.
- Mortensen, Dale (1977) Unemployment insurance and job search decisions. *Industrial and Labor Relations Review* 30 (4), 505-517.
- Murray, Charles (1990) *The Emerging British Underclass*. London: Institute of Economic Affairs.
- Nordenmark, Mikael (1999) Non-financial employment motivation and well-being in different labour market situations: a longitudinal study. *Work, Employment & Society* 13 (4), 601-620.
- Paugam, Serge & Russell, Helen (2000) The effects of employment precarity and unemployment on social isolation. Teoksessa Gallie, Duncan & Paugam, Serge (toim.): *Welfare regimes and the experience of unemployment in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 243-264.
- Rantakeisu, Ulla, Starrin, Bengt & Hagquist, Curt (1997) Unemployment, shame and ill health - an exploratory study. *Scandinavian Journal of Social Welfare* 6 (1), 13-23.
- Ritakallio, Veli-Matti (1994) *Köyhyys Suomessa 1981-1990*. Tutkimus tulonsiirtojen vaikutuksista. Helsinki: Stakes.
- Rosenberg, Morris (1965) *Society and the adolescent self-image*. Princeton: Princeton University Press.
- Räisänen, Heikki (2002) (toim.) *Rakenteellinen työttömyys*. Tutkimusinventari ja politiikka-johtopäätökset. Vatt-tutkimuksia 92. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Saurama, Laura (2001) Description for Finnish data collection for research program Unemployment, early retirement and citizenship - Marginalization and integration in the Nordic countries. http://www.socsci.auc.dk/~albreckt/data/finland/Finland_technicalreport01.PDF.
- Sohlman, Britta (2004) *Funktionaalinen mielenterveyden malli positiivisen mielenterveyden kuvaajana*. Tutkimuksia 137. Helsinki: Stakes.
- Starrin, Bengt, Rantakeisu, Ulla & Hagquist, Curt (1996) Om arbetslöshetens ekonomi och skam. *Socialvetenskaplig tidskrift* 3 (1-2), 91-115.
- Tabachnick, Barbara G. & Fidell, Linda S. (2001) *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn and Bacon.
- Thoits, Peggy A. (1992) Conceptual, methodological and theoretical problems in studying social support as a buffer against life stress. *Journal of Health and Social Behavior* 23 (2), 145-159.
- Vähätalo, Kari (1998). *Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta*. Tampere: Gaudeamus.
- Warr, Peter (1987) *Unemployment and mental health*. Oxford: Clarendon Press.
- Warr, Peter, Cook, John & Wall, Toby (1979) Scales for the measurement of some work attitudes and aspects of psychological well-being. *Journal of Occupational Psychology* 52 (2), 129-148.
- Warr, Peter, Jackson, Paul & Banks, M (1988) Unemployment and mental health: Some British studies. *Journal of Social Issues* 44 (4), 47-68.
- Waters, Lea E. & Moore, Kathleen A. (2001) Reducing latent deprivation during unemployment: The role of meaningful leisure activity. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 75 (1), 15-32.
- Whelan, Christopher T. (1994) Social class, unemployment and psychological distress. *European Sociological Review* 10 (1), 49-61.
- Winefield, Anthony H., Tiggemann, Marika & Winefield, Helen R. (1992) Spare time use and psychological well-being in employed and unemployed young people. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 65 (4), 307-313.

Liitetaulukko 1. Hyvinvointimittarin muuttujien sanamuodot, korkean hyvinvoinnin prosenttiosuudet¹ työmarkkina-aseman mukaan ja muuttujien faktorilataukset. Lopullinen summamuuttuja pisteytetty välille 0-10 siten, että 10 tarkoittaa korkeata hyvinvointia ja 0 alhaista hyvinvointia. (Summamuuttujan α -reliabiliteetti = 0,866.)

Kysymys	Vastausvaihtoehdot	Työttömät	Työlliset	Työvoiman ulkopuolella	Faktorilataus
Itsetunto					
1. Minusta tuntuu, että olen arvokas henkilö, ainakin saman arvoinen muiden kanssa.	1. Täysin samaa mieltä - 5. Täysin eri mieltä ²	69,8	86,4	76,8	,597
2. Toivoisin, että minulla olisi enemmän itsekunnioitusta.	Kuten edellä	24,9	38,5	25,1	,590
3. Kaikesta kaikkiaan olen taipuvainen ajattelemaan, että olen epäonnistunut.	Kuten edellä	55,7	76,5	66,2	,790
4. Toisinaan minusta tuntuu, että en kelpaa mihinkään.	Kuten edellä	49,5	71,8	60,8	,744
5. Olen useimmiten tyytyväinen itseeni.	Kuten edellä ²	67,0	84,1	73,4	,660
6. Olen usein epävarma muiden ihmisten seurassa.	Kuten edellä	47,0	61,5	48,1	,561
7. Oikeastaan minusta tuntuu siltä, että minulla on syytä olla ylpeä itsestäni.	Kuten edellä ²	51,5	70,8	60,5	,590
8. Minussa on paljon piirteitä, joita haluaisin muuttaa.	Kuten edellä	35,4	47,5	35,6	,523
9. Minusta tuntuu usein siltä, että olen tehnyt jotain väärin.	Kuten edellä	49,5	65,6	51,5	,652
Masennus- ja ahdistusoireet					
Onko sinua vaivannut viime aikoina jokin seuraavista...					
10. ... alakuloisuus tai masentuneisuus?	1. kyllä - 2. ei	47,7	68,1	60,9	,626
11. ... hermostuneisuus tai jännittyneisyys?	Kuten edellä	58,3	67,8	71,0	,554
12. ... voimattomuus tai väsymys?	Kuten edellä	43,9	50,2	41,5	,446
13. ... unettomuus	Kuten edellä	58,9	73,5	65,8	,417
Onko sinulla...					
14. ... levottomuutta, rauhattomuutta tai pelkotiloja?	1. ei ole - 3. On, vakava ongelma	67,4	81,8	76,7	,598
Vaikutusmahdollisuuksien kokeminen					
15. Toisista ihmisistä tuntuu, että heillä on täysin vapaat valinnanmahdollisuudet ja että he hallitsevat elämäänsä täysin. Toiset taas ajattelevat, ettei millään mitä he tekevät, ole todellista vaikutusta siihen, mitä heille tapahtuu. Kuinka paljon arvoisit asteikolla 0-10 itselläsi olevan vaikutusmahdollisuuksia siihen, mitä elämässäsi tapahtuu?	0. ei lainkaan vaikutusmahdollisuuksia - 10. Täydelliset vaikutusmahdollisuudet	71,2	93,1	88,2	,595
Tyytyväisyys omaan elämään					
16. Kaikesta kaikkiaan, kuinka tyytyväinen olet nykyään elämääsi kokonaisuutena?	0. Tyytymätön - 10. Tyytyväinen	68,8	89,8	77,8	,711

1) Itsetuntomittareista esitetään jokseenkin tai täysin eri mieltä olevien osuudet paitsi muuttujista 1, 5 ja 7, joiden osalta esitetään jokseenkin tai täysin samaa mieltä olevien osuudet. Masennus- ja ahdistusoireiden osalta esitetään kielteisesti vastanneiden osuudet. Vaikutusmahdollisuuksien kokemisen ja elämäntyytyväisyyden osalta esitetään niiden osuudet, jotka ovat valinneet asteikolta vähintään numeron 6.

2) Pisteytys käännetty

Liitetaulukko 2. Välittävien muuttujien sanamuodot, korkeiden pistemäärien prosenttiosuudet¹ työmarkkina-aseman mukaan, reliabiliteetit ja faktorilataukset.

Kysymys	Vastausvaihtoehdot	Työttömät	Työlliset	Työvoiman ulkopuolella	Faktorilataus
Taloudelliset vaikeudet, α					,886
1. Kaiken kaikkiaan, kuinka tyytyväinen olet taloudelliseen tilanteeseesi kokonaisuutena?	0- tyytymätön - 10 tyytyväinen	67,1	32,3	42,1	,817
2. Onko sinulla tai perheelläsi ollut viimeisen vuoden aikana vaikeuksia maksaa juoksevia menoja, kuten ruokaa, vuokraa tms.?	1. Usein - 4. Ei koskaan	48,8	21,5	25,9	,832
3. Mikä seuraavista väitteistä kuvaa sinun taloudellista tilannettasi viimeisen vuoden aikana parhaiten?	1. Olen voinut hankkia kaiken haluamani ja tarvitsemi vaikeuksista - 5. Olen joutunut tinkimään kaikesta	37,3	7,6	15,6	,849
4. Kuinka helppoa tai vaikeaa sinun / perheesi toimeentulo on nykyisillä kuukausituloilla?	1. Todella vaikeaa - 6. Hyvin helppoa	55,5	18,0	28,2	,885
5. Kun otat huomioon nykyisen elämäntilanteesi, koetko eläväsi köyhyydessä?	1. Kyllä, ehdottomasti - 4. Ehdottomasti en	55,4	13,6	28,1	,845
6. Jos saisit odottamattoman 7 000 markan laskun, pystyisitkö maksamaan sen?	1. kyllä 2. en	71,5	40,9	49,2	,752
7. Oletko saanut sosiaalitoimistosta toimeentulotukea?	1. usein ja melko säännöllisesti - 3. en koskaan	42,3	14,2	17,1	,576
Ystävien tapaaminen					
8. Kuinka usein tapaat seuraavia ihmisiä, jotka eivät asu samassa taloudessa kanssasi? ...ystäväsi	1. päivittäin - 6. Harvemmin kuin kerran vuodessa	33,8	37,0	28,9	
Työtä koskevat arvot, α					,825
9. Vaikka voitaisiin paljon rahaa, haluaisin silti käydä töissä.	1. täysin samaa mieltä - 4. täysin eri mieltä	61,5	71,0	76,0	,695
10. Minulle on hyvin tärkeää, että minulla on työpaikka.	Kuten edellä	82,0	93,1	90,6	,736
11. On epämiellyttävää elää työttömyyskorvauksen varassa.	Kuten edellä	74,0	81,0	85,8	,600
12. Ikävystyn pian, jos minulla ei ole työtä.	Kuten edellä	59,4	76,8	82,5	,761
13. Tärkeimmät minulle tapahtuneet asiat liittyvät työhön.	Kuten edellä	35,1	37,2	39,4	,574
14. Vaikka työttömyyskorvaus olisi hyvin korkea, kävisin silti mieluummin töissä	Kuten edellä	68,4	79,4	87,9	,799
15. Työ on minulle enemmän kuin pelkkä tapa hankkia rahaa.	Kuten edellä	70,6	81,0	84,4	,733
Fyysiset terveysongelmat, α					,719
16. Mikä on oman arvioisi mukaan terveydentilasi tällä hetkellä? Onko sinulla...	1. Erittäin hyvä - 5. Erittäin huono	13,3	3,9	12,9	,645
17. Niska- ja hartiaseudun kipuja?	1. Ei ole - 3. On, vakava ongelma	9,3	6,7	9,8	,527
18. Selkä-, lantio- tai iskiaskipuja?	Kuten edellä	11,7	7,3	10,0	,610
19. Käsi-, kyynänpää-, jalka- tai polvikipuja?	Kuten edellä	10,3	6,2	13,0	,646
20. Ruoansulatuselinten sairauksia?	Kuten edellä	3,2	1,1	4,9	,360
21. Verenkiertoelinten sairauksia?	Kuten edellä	4,0	1,9	10,4	,482
22. Hengityselinten sairauksia?	Kuten edellä	3,6	1,6	6,2	,347

1 Prosenttiosuudet muuttujittain ovat seuraavat: 1) korkeintaan pistemäärän 6 osuudet, 2) "usein" tai "joskus" vastanneiden osuudet 3) "olen joutunut tinkimään välttämättömistäkin tarpeista" tai "olen joutunut tinkimään kaikesta" vastanneiden osuudet, 4) "todella vaikeaa" tai "jonkin verran vaikeuksia" vastanneiden osuudet, 5) "kyllä, ehdottomasti" tai "kyllä, jossain määrin" vastanneiden osuudet 6) "en" vastanneiden osuudet, 7) "usein ja melko säännöllisesti" tai "joskus satunnaisesti" vastanneiden osuudet 8) "päivittäin" tai "viikoittain" vastanneiden osuudet 9) -15) "täysin samaa mieltä" tai "jokseenkin samaa mieltä" vastanneiden osuudet, 16)-22) "on, vakava ongelma" vastanneiden osuudet.